

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА:
ОПЫТ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

Аннотация. В статье представлены результаты анализа особенностей развития инновационно активных стран мира и их регионов путем сравнения их инновационного развития и форм его государственного регулирования. Сформирован рейтинг самых инновационных стран мира, находящихся на разных уровнях экономического развития. Рассмотрены особенности государственного регулирования инновационного развития регионов в Швейцарии, Нидерландах, Швеции, Великобритании, США, Дании, Германии и других странах. По результатам обобщения зарубежного опыта сформулированы направления совершенствования государственного обеспечения инновационного развития регионов Украины.

Ключевые слова: инновация, инновационное развитие, инновационно активные страны и регионы, развитие региона, зарубежный опыт, государственное обеспечение инновационного развития региона.

STATE SUPPORT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE REGION:
EXPERIENCE FROM FOREIGN COUNTRIES

Summary. The article presents the results of the analysis of the peculiarities of the development of innovative-active countries of the world and their regions by comparing their innovative development and forms of public administration. The rating of the most innovative countries of the world, which are at different levels of economic development, is formed. Features of state regulation of innovative development of regions in Switzerland, the Netherlands, Sweden, Great Britain, the USA, Denmark, Germany and other countries are considered. As a result of the generalization of foreign experience, the directions of improvement of the state provision of innovative development of the regions of Ukraine are formulated.

Key words: innovation, innovative development, innovative active countries and regions, development of the region, foreign experience, state support for innovative development of the region.

УДК 336.027:338.43+342

Галайко А. М.

*аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Halaiko A. M.

*Postgraduate Student at the Department of finance, money and credit
Ivan Franko National University of Lviv*

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню державної фінансової підтримки фермерських господарств в Україні. Розкрито особливості державної підтримки фермерських господарств. Проаналізовано проблеми надання фінансової підтримки фермерським господарствам. Наведено напрями вдосконалення надання державної фінансової допомоги фермерським господарствам. Запропоновано вдосконалену модель державної підтримки фермерських господарств, яка враховує фінансові результати їхньої діяльності.

Ключові слова: фермерське господарство, державна підтримка, сільськогосподарське виробництво, бюджетні кошти, аграрний сектор економіки.

Вступ та постановка проблеми. Перехід України до ринкових умов господарювання передбачав зміну державної стратегії розвитку сільського господарства, яка повинна постійно вдосконалюватися для забезпечення сільськогосподарського виробництва на належному рівні. Фермерські господарства є вразливим складником сільського господарства, який потребує особливої уваги з боку держави. Вразливість фермерських господарств полягає не тільки в можливому негативному впливі природних явищ на виробництво, подовженому циклі виробництва, недовготривалості виготовленої продукції, а й у менших фінансових можливостях, аніж у великих сільськогосподарських підприємствах. Належна державна фінансова підтримка фермерських господарств зрівняє їх у розвитку з іншими суб'єктами аграрного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню державної фінансової підтримки фермерських

господарств в Україні приділяється велика увага. Необхідно виокремити наукові роботи таких вітчизняних авторів, як Х. Григор'єва, С.П. Попова, Л.І. Полятикіна, А.М. Кадацька, Д.А. Міщенко та ін. У цих роботах проаналізовано особливості державної підтримки фермерських господарств та проблем її реалізації.

Незважаючи на глибоке висвітлення проблем державної підтримки фермерських господарств, необхідно систематизувати й узагальнити систему державної фінансової підтримки фермерських господарств, яка б дала можливість зробити практичні рекомендації, які зможуть забезпечити цю державну підтримку на якісному рівні. Необхідно вдосконалити державну фінансову підтримку фермерських господарств із її прив'язкою до фінансових результатів їх діяльності.

Метою статті є дослідження державної фінансової підтримки фермерських господарств в Україні, виокремлення проблем її реалізації та запропонування шляхів їх вирішення.

Результати дослідження.

Державна фінансова підтримка надається новоствореним фермерським господарствам у термін їх формування (перші три роки після їх створення, а в труднедостатніх населених пунктах – п'ять років); фермерським господарствам із відокремленими господарськими садибами; фермерським господарствам, які проводять господарську діяльність та розташовані у гірських населених пунктах і на поліських територіях; іншим фермерським господарствам за рахунок місцевих та державного бюджетів. Грошові кошти державного бюджету спрямовуються на меліорацію земель, у тому числі їх зрошення й осушення, а також на рекультивацію та консервацію малопродуктивних сільськогосподарських угідь; на придбання сільськогосподарської техніки. З місцевих бюджетів фермерські господарства можуть отримувати фінансову допомогу для будівництва об'єктів невиробничого і виробничого призначення, житлових будівель, проведення заходів щодо землеустрою [1]. Фінансову допомогу не отримують фермерські господарства, які мають заборгованість перед Українським державним фондом підтримки фермерських господарств та його регіональними відділеннями, які стали банкрутами, щодо яких порушено справу про банкрутство й які перебувають на етапі ліквідації, а також у яких виявлено факти незаконного отримання і нецільового використання коштів державного бюджету [2].

Головним розпорядником державних фінансових ресурсів є Міністерство аграрної політики та продовольства, а розпорядником бюджетних коштів нижчого рівня – Український державний фонд підтримки фермерських господарств. Міністерство аграрної політики та продовольства, відповідно до пропозиції Українського державного фонду підтримки фермерських господарств та за погодженням із Міністерством фінансів, здійснює розподіл грошових коштів у розрізі регіонів для надання підтримки фермерським господарствам. Цей розподіл відбувається на безповоротній і поворотній основі. Розподіл фінансових ресурсів на безповоротних засадах відбувається з урахуванням чисельності фермерських господарств, що створені за останні три роки; фермерських господарств із відокремленими фермерськими садибами, які проводять господарську діяльність у гірських населених пунктах та на поліських територіях. Розподіл бюджетних коштів на поворотних засадах відбувається з урахуванням величини виробництва фермерськими господарствами сільськогосподарської продукції в постійних цінах за попередні три роки, що передують звітному [2].

Новостворені фермерські господарства, фермерські господарства з відокремленими фермерськими садибами, фермерські господарства, що провадять господарську діяльність та розміщені у гірських населених пунктах, на поліських територіях, одержують фінансову підтримку на конкурсних засадах і на поворотній основі протягом одного бюджетного року та не більше як за двома видами витрат. Ці витрати пов'язані зі: створенням проектів відведення земельних ділянок для ведення фермерського господарства; сплатою відсотків за користування кредитами в розмірі облікової ставки Національного банку України, що діє на дату нарахування відсотків за користування кредитами; придбанням одного трактора, комбайна, вантажного автомобіля вітчизняного виробництва, а також закордонного походження, які не виробляються в Україні, за умови їх подальшої експлуатації протягом не менше як трьох років із моменту державної реєстрації в обсязі 30% без урахування суми податку на додану вартість, проте не більше як 200 тис. грн. на одну одиницю техніки; будівництвом і реконструкцією тваринницьких будівель в обсязі 30% без урахування суми податку

на додану вартість, але не більше як 200 тис. грн. на один реконструйований або збудований об'єкт; внесенням страхових платежів за угодами обов'язкового страхування у розмірі не більш як 50%; підготовкою, перепідготовкою і підвищенням кваліфікації кадрів фермерських господарств у сільськогосподарських навчальних закладах; розширенням сфери наукових досліджень із проблем організації виробництва сільськогосподарської продукції і надання рекомендацій з питань використання в їх роботі досягнень науково-технічного прогресу.

Новостворені фермерські господарства та фермерські господарства з відокремленими фермерськими садибами, фермерські господарства, які проводять господарську діяльність і розташовані у гірських населених пунктах та на поліських територіях, одержують державну фінансову підтримку на конкурсних засадах і на поворотній основі із забезпеченням виконання зобов'язань стосовно повернення бюджетних фінансових ресурсів у розмірі, який не перевищує 500 тис. грн. строком від трьох до п'яти років для виробництва, переробки та збуту виробленої продукції, ведення виробничої діяльності. Також ця фінансова допомога надається іншим фермерським господарствам строком до п'яти років для придбання техніки, обладнання, оновлення обігових коштів, у тому числі для придбання маточного поголів'я сільськогосподарських тварин та проведення оцінки відповідності виготовлення органічної продукції, вироблення та перероблення сільськогосподарської продукції, будівництва та реконструкції невиробничих і виробничих приміщень, для закладення багаторічних насаджень, розвитку обслуговуючої і кредитної кооперації, у тому числі для сплати внесків до пайових фондів сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, сформованих фермерськими господарствами самостійно або разом із членами особистих селянських господарств, зрошення і меліорації земель [2].

Об'єкт фінансової допомоги на поворотних засадах полягає у наданні грошових коштів, що мають бути повернуті впродовж трьох-п'яти років, причому сплата відсотків за користування цими фінансовими ресурсами законодавством не передбачається. Особливістю фінансових ресурсів поворотної фінансової підтримки є їх цільове призначення. Це означає, що грошові кошти надаються під певні витрати, які зобов'язується здійснити фермерське господарство [3, с. 106].

Інші фермерські господарства отримують фінансову підтримку за рахунок фінансових ресурсів державного бюджету і місцевих бюджетів, у тому числі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств на поворотній основі строком до п'яти років, на такі напрями: придбання техніки, обладнання, оновлення обігових коштів, на виробництво та переробку сільськогосподарської продукції, реконструкцію та будівництва невиробничих і виробничих приміщень, у тому числі житлових приміщень, закладення багаторічних насаджень, розвиток обслуговуючої та кредитної кооперації, меліорацію і зрошення земель [1].

Якщо фермерське господарство використовувало бюджетні кошти не за цільовим призначенням, йому припиняється надання будь-якої фінансової підтримки протягом поточного і трьох наступних бюджетних періодів. У разі відчуження фермерським господарством куплених тракторів, комбайнів, вантажних автомобілів, тваринницьких приміщень, за які йому було надане часткове відшкодування до закінчення трирічного строку їх експлуатації, у тому числі у зв'язку з ліквідацією фермерського господарства, отримані на безповоротній основі кошти державної підтримки для відшкодування 30%

вартості придбані техніки, тваринницьких приміщень повертаються до державного бюджету. Кошти фінансової підтримки, що надана фермерським господарствам на конкурсних засадах та на поворотній основі, повертаються згідно з укладеними договорами на певний рахунок Українського державного фонду підтримки фермерських господарств, що відкритий у Державній казначейській службі за місцем реєстрації, та протягом двох робочих днів перераховуються до державного бюджету [2].

Для стимулювання створення нових фермерських господарств і посилення їхньої конкурентоспроможності в 2018 р. уряд передбачив 1 млрд. грн. підтримки фермерських господарств у рамках бюджетної програми «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств». Ця програма включає виплату дотацій здешевлення сільськогосподарської техніки і кредитів, відшкодування вартості придбаного насіння. Дотації виплачуються після 1 січня 2018 р. фермерським господарствам, які мають в обробітку земельні площі 20 га, в розмірі 30 тис. грн. Причому в першу чергу отримують ті господарства, засновниками котрих є особи віком до 35 років [4].

Фінансова допомога надається фермерському господарству, у власності котрого є не більше ніж 500 га сільськогосподарських земель і який має чистий дохід від продажу продукції за останній рік до 15 млн. грн. Відповідна фінансова допомога розподіляється за такими напрямками: часткове відшкодування вартості купленого у суб'єктів насінництва насіння від сільськогосподарських рослин (відшкодовується у розмірі 80% вартості насіння без урахування сум податку на додану вартість, проте не більше 30 тис. грн. на одне фермерське господарство); часткове відшкодування витрат, які пов'язані з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами (компенсується у розмірі 90%, проте не більше ніж 10 тис. грн.); часткове відшкодування вартості купленої сільськогосподарської техніки й обладнання вітчизняного виробництва (компенсується у розмірі 40% вартості купленої техніки та обладнання без урахування податку на додану вартість і 15% вартості техніки та обладнання за рахунок бюджетної програми «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств»); здешевлення кредитів (відшкодовуються відсотки за кредит у розмірі 1,5 облікової ставки Національного банку України, що діє на дату нарахування процентів, проте не вище розмірів, які передбачені кредитною угодою, що зменшена на одиницький пункт) [5].

Сьогоднішня практика фінансового забезпечення аграрних виробників не є комплексною і не є системною та має низку вад, які не дають можливості задовольнити фінансові потреби фермерських господарств. Чинна державна фінансова політика стосовно регулювання темпів розвитку аграрного виробництва не забезпечує доступу цих суб'єктів агропромислового виробництва до ринку фінансових ресурсів, створення сприятливого інституційного середовища і вирівнювання умов господарювання [6, с. 124].

Умови надання фінансової підтримки обмежують фермерські господарства оперативню реагувати на зміни в аграрному ринку. Сьогоднішній ринок є дуже динамічним, і успіх фермерського господарства часто залежить від його спроможності швидко змінити конфігурацію виробництва, яке супроводжується заміною засобів виробництва. Наприклад, якщо фермерське господарство вирощує зернові культури і має зернозбиральні комбайни, проте наступного року виникають сприятливіші умови вирощувати цукрові буряки. У зв'язку із цим виникає необхідність заміни зернозбиральних комбайнів на бурякозбиральні. Або фермерське господарство хоче перейти на вирощування сої чи рапсу, яке з кожним роком стає

все більш перспективним напрямом у сільськогосподарському виробництві. І це теж вимагає зміни техніки. А беручи до уваги умову стосовно трирічного строку експлуатації першої купленої техніки, суму відшкодування, яку отримано на перший комбайн, потрібно повертати. У цьому разі втрачається сутність цієї фінансової допомоги – «на безповоротних засадах» [7].

Досить проблематичною також є процедура отримання фінансової підтримки на безповоротній основі. Для участі в конкурсі на її отримання фермерському господарству необхідно подати до конкурсної комісії більше десяти різних документів та довідок, а кількість копій документів, які підтверджують право власності чи користування земельною ділянкою, може досягати кількох десятків. Прагнення збільшити фінансову дисципліну в процесі використання бюджетних ресурсів через ускладнення порядку надання фінансової допомоги інколи призводить до втрати зацікавленості фермерських господарств до такої підтримки [7].

Крім сказаного вище, на розвиток фермерських господарств негативно впливають багато інших чинників, наприклад: недосконалість законодавства, слабка допомога з боку держави та регіональних утворень, слабкий розвиток інфраструктури реалізації фермерської продукції, зберігання та переробки готової продукції, нестача методичного забезпечення організаційно-економічної роботи фермерських господарств [8, с. 46–47].

Запорукою результативності державної допомоги фермерських господарств є не тільки збільшення розмірів фінансування з бюджету, а й забезпечення зрозумілого й чіткого порядку використання таких грошових коштів, тому у наступному бюджетному періоді необхідно поліпшити порядок використання фінансових ресурсів, які передбачені в державному бюджеті для надання допомоги фермерським господарствам [7]. У цьому полягає розроблення нового чи вдосконалення наявного підходу до підтримки дрібних і середніх фермерів або фермерських організацій [9, с. 40].

Необхідно забезпечити подальший розвиток фермерських господарств у таких напрямках: створення власного ринку збуту товарів; впровадження інноваційних технологій виготовлення сільськогосподарської продукції; реалізації інвестиційних проектів із придбання сільськогосподарської техніки і обладнання на умовах лізингу; спрямування частини інвестицій на розвиток виробничої і технологічної інфраструктури; формування добровільних об'єднань фермерських господарств; збільшення розмірів прямого інвестування фермерських господарств за рахунок власних грошових коштів та позик; забезпечення дотацій на впровадження новацій у сільському виробництві екологічно чистих товарів та їх переробки на місцях [8, с. 47].

Державна фінансова підтримка фермерських господарств стане більш ефективною, якщо вона буде плаваючою і прив'язаною до їхніх фінансових результатів діяльності. Так, часткове відшкодування вартості купленого у суб'єктів насінництва насіння від сільськогосподарських рослин повинно відбуватися в розмірі 80% вартості насіння, а часткове відшкодування витрат, які пов'язані з наданнями сільськогосподарськими дорадчими послугами, – в обсязі 90%, у разі досягнення фермерського господарства точки беззбитковості чи тоді, коли прибуток не був спрямований на подальше виробництво, а також для новостворених фермерських господарств у перший рік діяльності. Для обох цих видів відшкодування розмір компенсації повинен збільшуватися на 0,09% на 1% приросту чистого прибутку, який був спрямований на подальше сільськогосподарське виробництво, а зменшуватися на 0,3%

на 1% приросту збитку. База розрахунку для часткового відшкодування вартості купленого у суб'єктів насінництва насіння від сільськогосподарських рослин становить 80% вартості насіння, а для часткового відшкодування витрат, які пов'язані із наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами, – 90%. Базою розрахунку приросту прибутку і приросту збитку є останній прибуток і останній збиток за весь період діяльності. Завдяки цьому бюджетні кошти будуть більше перерозподілятися тим фермерським господарствам, які працюють рентабельно і спрямовують свій прибуток на подальше виробництво. Таким чином, держава зможе забезпечити додатковий стимул фермерським господарствам для того, щоб вони працювали прибутково і розширювали аграрний сектор економіки.

Висновки. Держава надає фінансову підтримку фермерським господарствам через Міністерство аграрної політики та продовольства, яке є розпорядником бюджетних коштів першого рівня, та Український державний фонд підтримки фермерських господарств, який є розпорядником бюджетних коштів другого рівня. Нині умови надання державної допомоги фермерським господарствам не відповідають вимогам аграрного ринку. Також залишається складна процедура отримання фінансової підтримки фермерськими господарствами на безповоротній основі.

Напрямами вдосконалення державної підтримки фермерських господарств виступають збільшення їм державної фінансової допомоги, забезпечення зрозумілого й чіткого порядку використання коштів такої допомоги,

забезпечення дотацій на впровадження новачій у сільському виробництві екологічно чистих товарів та їх переробки на місцях.

Запропоновано вдосконалену модель державної підтримки фермерських господарств, яка враховує їхні фінансові результати. Така модель передбачає збільшення розміру допомоги на 0,09% на 1% приросту чистого прибутку, який був спрямований на подальше сільськогосподарське виробництво, а зменшувати на 0,3% на 1% приросту збитку для відшкодування вартості купленого у суб'єктів насінництва насіння від сільськогосподарських рослин та відшкодування витрат, які пов'язані з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами. Базою розрахунку приросту прибутку і приросту збитку є останній прибуток і останній збиток за весь період діяльності фермерського господарства. Базою розрахунку фінансової допомоги держави залежно від фінансових результатів діяльності фермерських господарств є 80% вартості насіння і 90% витрати, які пов'язані з наданням сільськогосподарських дорадчих послуг, яка також виступає фінансовою допомогою держави новоствореним фермерським господарствам у перший рік діяльності, наявності в них точки беззбитковості та неспрямування ними прибутку в подальше виробництво. Перспективою подальших розвідок є вдосконалення цієї моделі шляхом установлення різних ставок збільшення чи зменшення відшкодування з огляду на розвиток фермерських господарств та аграрного сектору економіки.

Список використаних джерел:

1. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV; станом на 1 січня 2018 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
2. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1102 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1102-2004-%D0%BF>.
3. Григор'єва Х. Правові засади надання поворотної фінансової підтримки фермерським господарствам в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 105–109. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/21.pdf>.
4. Офіційний сайт Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2364266-urad-zaplanuvav-milard-na-pitrimku-fermerstva-u-2018-roci-minagro.html>.
5. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 106 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF>.
6. Попова С.П. Фінансова підтримка фермерських господарств. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2014. № 2(1). С. 121–126. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2014_2\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2014_2(1)_27).
7. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11920.
8. Полятикіна Л.І., Кадацька А.М. Стан та перспективи розвитку фермерських господарств в Україні. Інноваційна економіка. 2016. № 1–2. С. 43–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2016_1-2_8.
9. Міщенко Д.А. Удосконалення системи державної фінансової підтримки сільського господарства України. Агросвіт. 2015. № 18. С. 36–40. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/18_2015/7.pdf.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ФИНАНСОВАЯ ПОДДЕРЖКА ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ

Аннотация. Статья посвящена исследованию государственной финансовой поддержки фермерских хозяйств в Украине. Раскрыты особенности государственной поддержки фермерских хозяйств. Проанализированы проблемы предоставления финансовой поддержки фермерским хозяйствам. Приведены направления совершенствования предоставления государственной финансовой помощи фермерским хозяйствам. Предложена усовершенствованная модель государственной поддержки фермерских хозяйств, которая учитывает финансовые результаты их деятельности.

Ключевые слова: фермерское хозяйство, государственная поддержка, сельскохозяйственное производство, бюджетные средства, аграрный сектор экономики.

STATE FINANCIAL SUPPORT OF FARMS

Summary. The article focuses on research of state financial support of farms in Ukraine. The features of state support of the farms are revealed. The problems of provision of financial support to the farms are analyzed. The directions of improvement of provision of state financial support to the farms are presented. An improved model of the state support for the farms, which takes into account their financial performance, is proposed.

Key words: farm, state support, agricultural production, budget funds, agrarian sector of economy.